DOI: [10.32702/2307-2105-2019.5.153](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.5.153)

УДК 331.5:314.07:330.3

Г. Б. Січиокно
здобувач кафедри управління фінансово-економічною безпекою,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
ORCID: 0000-0002-1368-5200

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОРЕСУРСНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

G. Sichiokno
Ph.D. Student of the financial and economic security management department,
"KROK" University

CONCEPTUAL APPROACH TO ENSURING LABOR SECURITY AS A COMPONENT OF ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

У статті виокремлені основні складові концептуального підходу до забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки України. Охарактеризовано принципи, функції та важелі впливу, на яких повинно ґрунтуватись забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави. Здійснено перерозподіл складових економічної безпеки у відповідності з Законом України «Про національну безпеку України». Надано основні пропозиції до нормативно-правових актів, що регламентують забезпечення трудоворесурсної безпеки України як складової економічної безпеки в Україні та пропозиції щодо удосконалення концептуального підходу до забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави, що ґрунтується на економічних аспектах забезпечення трудоворесурсної безпеки, які формуються під впливом внутрішніх та зовнішніх загроз, шляхом встановлення мети, завдань, функцій і принципів, виокремлення об'єктів та суб'єктів, а також розробки й використання інструментарію оцінювання стану трудоворесурсної безпеки.

Analyzing the different opinions of scientists and experts on the directions of formation of threats in economic security, one can argue that the main threat lies in the lack of a single policy of state regulation of economic processes within the proclaimed strategies of socio-economic development of the country. In view of the above, there is a need for comprehensive monitoring of the state and possible threats to the security of Ukraine in the issues of overcoming the crisis and development of labor resources. The main tendencies of development of Ukraine in recent years are accompanied by increased economic and political instability under the influence of the combined influence of internal and external threats and exacerbation of social problems, which complicates the possibility of realization of state social policy. The lack of consistency between the regulations governing economic security in general and its individual components also complicates the current situation.

The main components of the conceptual approach to ensuring labor security as a component of Ukraine's economic security are highlighted in the article. The principles, functions and levers of influence on which the provision of labor security as a component of the economic security of the state should be characterized. The economic security components were redistributed in accordance with the Law of Ukraine "On National Security of Ukraine". The main proposals are given to the legal acts regulating labor security of Ukraine as a component of economic security in Ukraine and proposals for improving the conceptual approach to ensuring labor security as a component of the economic security of the state, which is based on the economic aspects of ensuring labor security, which are formed under the influence of labor security. internal and external threats, by setting goals, objectives, functions and principles, isolating objects and entities, and in use of tools for assessing the state of labor security.

Ключові слова: економічна безпека держави, трудовресурсна безпека, соціальна безпека, демографічна безпека, міграційна безпека, продовольча безпека, інструментарій, економічний аспект.

Key words: economic security of the state, labor security, social security, demographic security, migration security, food security, tools, economic aspect.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку України як держави що характеризується політичною та соціальною напруженістю, а з 2013-го ще й військовими діями на території країни, що безпосередньо негативно впливають на національну безпеку загалом та її економічну складову зокрема. За таких умов трактування й структура економічної безпеки держави не може залишатися незмінною. Крім того стають явними ті виклики, які стимулюють до перегляду базових засад забезпечення економічної безпеки держави як основи незалежності країни. Посилення конкурентоспроможності економіки важливе не лише з точки зору посилення глобалізаційних процесів, але й актуальне у зв'язку із внутрішніми трансформаційними процесами та необхідності досягнення рівня країн, які уже сьогодні формують постіндустріальне суспільство. Важливий аспект в даному випадку виступає захист трудових ресурсів від негативної дії зовнішніх та внутрішніх загроз. Тобто трудовресурсна безпека повинна забезпечити належний захист трудових ресурсів від усіх можливих загроз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми забезпечення трудовресурсної безпеки досліджували вітчизняні науковці: О. Давидюк, Л. Ільчук, О. Ілляш, А. Колот, О. Коломієць, В. Кириленко, В. Куценко, Е. Лібанова, В. Новікова, І. Петрова, В. Онищенко, В. Скуратівський, Л. Шевчук та інші.

Віддаючи належне авторам сучасних наукових розробок, котрі сприяли процесу становлення економічної безпеки держави як науки, слід зазначити, що, на жаль, питання оцінювання економічних аспектів забезпечення трудовресурсної безпеки держави досліджено не достатньо глибоко.

Мета. Метою написання статті є надання пропозицій щодо удосконалення концептуального підходу до забезпечення трудовресурсної безпеки як складової економічної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні тенденції розвитку нашої держави за останні роки супроводжуються посиленням економічної та політичної нестабільності під дією сукупного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз та загострення соціальних проблем, що призводить до ускладнення можливості реалізації державної соціальної політики. Відсутність узгодженості між нормативно-правовими актами, які регламентують забезпечення економічної безпеки загалом та окремих її складових, також ускладнює існуючу ситуацію.

У чинному Законі України «Про національну безпеку України» досить незначну увагу приділено питанню забезпечення трудовресурсної безпеки, відсутнє її трактування та не окреслено її складові, що підтверджує актуальність проведеного дослідження.

Вирішення зазначеної проблеми можливе за умови розробки «концептуального підходу до забезпечення трудовресурсної безпеки як складової економічної безпеки держави», під яким пропонуємо розуміти сукупність взаємопов'язаних заходів, розроблених державою для нейтралізації зовнішніх та внутрішніх загроз економічній безпеці держави у соціальній, демографічній, міграційній та продовольчій сферах.

За результатами дослідження, проведеного у попередніх розділах дисертації, розроблено концептуальний підхід до забезпечення трудовресурсної безпеки як складової економічної безпеки держави, що ґрунтується на економічних аспектах забезпечення трудовресурсної безпеки, які формуються під впливом внутрішніх та зовнішніх загроз (рис. 1).

Вважаємо, що такий механізм повинен ураховувати наступні складові: мета, завдання, функції та принципи зазначеного підходу, виокремлено об'єкти і суб'єкти, інструментарій оцінювання економічних

аспектів забезпечення трудоверсурсної безпеки.

Пропонуємо вважати основною метою концептуального підходу розробку ефективних заходів щодо нейтралізації загроз задля забезпечення трудоверсурсної безпеки у соціальній, демографічній, міграційній та продовольчій сферах.

До основних суб'єктів віднесено: Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, в тому числі Міністерство соціальної політики, Державну міграційну службу, Пенсійний фонд України, інші міністерства та відомства, недержавні пенсійні фонди, громадські організації тощо.

Рис. 1. Основні складові концептуального підходу до забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки України

Джерело: розроблено автором на основі [1-7]

Вважаємо, що до основних принципів, на яких повинно ґрунтуватись забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави, слід віднести:

- правомірності – наявність чіткого правового регламентування забезпечення трудоворесурсної безпеки у соціальній, демографічній, міграційній та продовольчій сферах;
- нормативності – чітке дотримання міжнародних норм щодо забезпечення трудоворесурсної безпеки у соціальній, демографічній, міграційній та продовольчій сферах;
- системності – узгодженість взаємовідносин між усіма суб'єктами забезпечення трудоворесурсної безпеки у соціальній, демографічній, міграційній та продовольчій сферах;
- комплексності – передбачає всебічне дослідження внутрішніх та зовнішніх загроз забезпеченню трудоворесурсної безпеки у соціальній, демографічній, міграційній та продовольчій сферах;
- стабільності – передбачає стабільний стан та/або зростання економіки держави завдяки якому забезпечується трудоворесурсна безпека у соціальній, демографічній, міграційній та продовольчій сферах;
- збалансованості – ґрунтується на відповідності здійснюваних витрат на забезпечення трудоворесурсної безпеки у соціальній, демографічній, міграційній та продовольчій сферах одержаним доходам до державного бюджету.

Виокремлені принципи передбачають наявність чіткого взаємозв'язку між складовими трудоворесурсної безпеки, що сприятиме забезпеченню економічної безпеки держави в цілому.

Вивчення переліку функцій, за допомогою яких повинно здійснюватися забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави, довело необхідність виокремлення таких:

- попередження – передбачає розробку заходів, спрямовану на запобігання негативному впливу загроз на трудоворесурсну безпеку у соціальній, демографічній, міграційній та продовольчій сферах;
- нейтралізації – передбачає розробку заходів, спрямовану на ліквідацію наслідків впливу загроз забезпечення трудоворесурсної безпеки у соціальній, демографічній, міграційній та продовольчій сферах;
- контролю – передбачає здійснення постійного контролю за станом забезпечення трудоворесурсної безпеки у соціальній, демографічній, міграційній та продовольчій сферах з метою ідентифікації загроз та запобігання їх впливу;
- інформаційна – передбачає інформування громадськості про реформування у соціальній, демографічній, міграційній та продовольчій сферах задля забезпечення трудоворесурсної безпеки держави;
- аналітична – передбачає здійснення оцінювання стану забезпечення трудоворесурсної безпеки в цілому та за окремими її складовими;
- захисна – передбачає розробку заходів, спрямовану на гарантування правової, економічної та соціальної захищеності населення держави від негативного впливу внутрішніх та зовнішніх загроз.

Вважаємо, що важелі впливу доцільно розглядати в залежності від функцій забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави.

Невід'ємною складовою концептуального підходу до забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки України є ідентифікація загроз, яку пропонуємо здійснювати з використанням розробленого Методичного підходу до оцінювання стану трудоворесурсної безпеки на основі її інтегрального показника, а також інтегрального індексу забезпечення трудоворесурсної безпеки на основі оцінювання громадської думки.

На сьогодні існує нормативно-правова база, яка регулює відносини у сферах, які входять до економічної безпеки, а саме: макроекономічну, фінансову, зовнішньоекономічну, інвестиційну, виробничу, демографічну, соціальну, продовольчу та інші.

Однак, не зважаючи на це існує проблема, яка полягає у відсутності взаємоузгодженості між законами та іншими нормативно-правовими актами, які регламентують питання саме забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави. Зважаючи на це, пропонуємо основні напрямки вдосконалення нормативно-правового забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави, що дозволить удосконалити державне управління забезпеченням економічної безпеки держави в цілому.

Основними нормативно-правовими актами, що регламентують забезпечення економічної безпеки держави, є:

- Конституція України [1];
- Стратегія національної безпеки України [2];
- Закон України «Про національну безпеку України» [3];
- Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» [4];
- Закон України «Про доступ до публічної інформації» [5];
- Закон України «Про соціальний захист населення» [6];
- Закон України «Про пенсійне забезпечення» [7] та інші.

Так, Конституція України – гарантує захист прав і свобод людини і громадянина, а також надає соціальні гарантії її життю, здоров'ю, розвитку тощо.

Стратегією національної безпеки України передбачено здійснення комплексного вдосконалення законодавства з питань національної безпеки і оборони України, унормування структури і складу сектору безпеки і оборони, системи управління, координації та взаємодії його органів, удосконалення державної

системи стратегічного планування, якісне вдосконалення системи демократичного цивільного контролю над органами сектору безпеки і оборони, посилення парламентського контролю у цій сфері, що сприяло прийняттю нової редакції Закону України «Про національну безпеку України». На жаль, у зазначеному Законі не приділено жодної уваги трудовресурсній безпеці, а також питанню правового забезпечення структурування економічної безпеки в цілому, що потребує її доопрацювання.

У зв'язку з цим, пропонуємо удосконалений перелік складових економічної безпеки держави шляхом віднесення до них виробничої, зовнішньоекономічної, інвестиційної, макроекономічної, фінансової та трудовресурсної безпеки, що стане основою для удосконалення методичного підходу до оцінювання рівня економічної безпеки України (рис. 2).

Рис. 2. Перерозподіл складових економічної безпеки у відповідності з Законом України «Про національну безпеку України»

Джерело: складено особисто автором на основі [3]

Згідно із запропонованою раніше структурою, до трудовресурсної безпеки пропонуємо віднести соціальну, демографічну, міграційну та продовольчу складові. Водночас, вважаємо за необхідне до інших складових національної безпеки України доцільно внести такі зміни:

- інвестиційно-інноваційну безпеку – розподілити фінансовою, інвестиційною, виробничою та науково-технологічною в залежності від виду та призначення інвестицій та інновацій;
- енергетичну безпеку – розподілити між виробничою та екологічною безпекою.

Запропонований розподіл дасть можливість більш чітко визначити показники для оцінювання рівня економічної безпеки, відобразивши відповідні зміни у «Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» [8] та отримувати більш точні відповіді про реальний стан безпеки.

За результатами проведеного дослідження надано пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України шляхом уніфікації всіх основних понять із питань забезпечення трудовресурсної безпеки України як складової економічної безпеки та приведення у відповідність із Законом України «Про національну безпеку України» [3] таких нормативних документів, як: «Про Стратегії національної безпеки України» [2], «Про Раду національної безпеки і оборони України» [4], «Про доступ до публічної інформації» [5], «Про соціальний захист населення» [6] та інших (табл. 1).

Таблиця 1.

Основні пропозиції до нормативно-правових актів, що регламентують забезпечення трудоворесурсної безпеки України як складової економічної безпеки в Україні

Назва нормативно-правового акту	Сутність пропозицій
Закон України «Про національну безпеку України»	удосконалено поняття «економічна безпека держави», «трудооресурсна безпека держави», «соціальна безпека», «демографічна безпека», «міграційна безпека» та «продовольча безпека», «інструментарій оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки держави»
«Про Стратегію національної безпеки України»	
«Про Раду національної безпеки і оборони України»	
«Про доступ до публічної інформації»	
«Про соціальний захист населення»	
«Про соціальний захист населення»	
Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України	

Джерело: складено особисто автором

Подані пропозиції щодо внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів України сприятимуть усуненню суперечностей між нормативними актами та посиленню взаємодії між суб'єктами забезпечення економічної безпеки задля стабільного розвитку України.

Запропоновано розглядати інформаційне забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки України з позицій узгодження інформаційних потоків між суб'єктами механізму та транспарентності діяльності суб'єктів трудоворесурсної безпеки.

Для реалізації концептуального підходу до забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки України було розроблено напрями забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки України, окремо за кожною із складових та загалом, які розподілені за такими ознаками: за характером дії (економічні, соціальні, національно-патріотичні), за суб'єктами реалізації (загальнодержавні, регіональні, індивідуальні).

Висновки. Отже, розроблені заходи щодо організаційно-економічного забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки України, які полягають у дотриманні вимог МОП та ВООЗ; виконанні рекомендацій Міжнародного валютного фонду; проведенні щорічного оцінювання стану трудоворесурсної безпеки держави; використанні результатів опитування громадської думки щодо забезпечення трудоворесурсної безпеки задля коригування економічної та соціальної політики держави тощо.

Список літератури.

1. Конституція України від 21.02.2019 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 24.04.2019).
2. Стратегія національної безпеки України від 26 травня 2015 року № 287/2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015/stru> (дата звернення: 25.04.2019).
3. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 15.04.2019).
4. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 11.01.2019 р. № 183/98-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 16.04.2019).
5. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 11.01.2019 р. № 183/98-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 16.04.2019).
6. Про соціальний захист населення : Закон України від 30.08.2010 р. № 2493-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2493-VI> (дата звернення: 15.04.2019).
7. Про пенсійне забезпечення : Закон України від 15.08.2003 р. № 1788-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12/ed20030924> (дата звернення: 20.04.2019).
8. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Закон України від 29.10.2013 р. № 1277. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13/stru> (дата звернення: 20.04.2019).

References.

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2019), The Constitution of Ukraine, available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Accessed 24 April 2019).
2. Decree President of Ukraine (2015), Ukraine's national security strategy, available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015/stru> (Accessed 25 April 2019).
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine "On the national security of Ukraine", available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (Accessed 15 April 2019).
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2019), The Law of Ukraine "About the National Security and Defense Council of Ukraine", available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80> (Accessed 16 April 2019).
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2019), The Law of Ukraine "About access to public information", available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80> (Accessed 16 April 2019).

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine “On social protection of the population”, available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2493-VI> (Accessed 15 April 2019).
7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine “About retirement benefits”, available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12/ed20030924> (Accessed 20 April 2019).
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2013), The Law of Ukraine “On approval of Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine”, available at : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13/stru> (Accessed 20 April 2019).

Стаття надійшла до редакції 20.05.2019 р.